

Мрія про 100 томів

з історії «Київського християнства»

д-р Іван АЛЬМЕС, директор Центру релігійної культури ім. І. Скочиляса, академічний співкоординатор навчально-дослідницької програми УКУ «Київське християнство»

20 грудня 2020 року передчасно відійшов у вічність професор Ігор Скочиляс – відомий історик Церкви, автор таких дослідницьких концептів, як, наприклад, *Slavia Unita*, один із головних натхненників масштабного дослідницького проєкту «Київське християнство», який реалізують під патронатом глави УГКЦ Блаженнішого Святослава Шевчука в Українському католицькому університеті.

Незважаючи на численні адміністративні, наукові та загалом більш ніж високого рівня активності, професор Ігор Скочиляс упродовж майже десяти останніх років особливо плекав та опікувався навчально-дослідницькою програмою «Київське християнство». Програму цю започаткували в УКУ у 2012 році під патронатом Блаженнішого

Святослава Шевчука. Проєкт наголошує на ідеї Київської Церкви і тисячолітньому зв'язку між українською культурою та християнством. Одне з його завдань – сприяння єдності українських Церков. Програма «Київське християнство» стала для науковців і публічних інтелектуалів з різних країн світу платформою, якій довіряють.

Одним із видимих проявів діяльності проєкту є однойменна видавнича серія. Книги презентували в Католицькому університеті Америки у Вашингтоні, Папському східному інституті в Римі, а також у Литві, Польщі, у різних містах України. Під науковим керівництвом блаженної пам'яті професора Ігоря Скочиляса і стараннями науковців з України та інших кра-

ін світу вже видано понад 20 томів наукових досліджень, а також п'ять книг за підтримки програми.

Інклюзивний концепт?

Концепт «київське християнство» залишається переважно дослідницьким інструментарієм і категорією українських дослідників. Можна сказати, що це певною мірою концепт, ізольований українськими історіографічними межами. І оскільки це відносно нова дослідницька категорія, то немає повноцінного методологічного опрацювання, як і дефініції, тобто стислого пояснення цього терміна. Особлива активізація застосування і вивчення в категоріях «київського християнства» спостерігається впродовж останніх п'яти років, особливо у Львові та Києві.

Центральним форумом, на якому обговорювали цей концепт, був міжнародний міждисциплінарний науковий семінар у Радомишлі в 2016 році, проведений спільно УКУ та НаУКМА за участі істориків, богословів, філологів. Відбулося обговорення таких понятійних конструктивів, як «київська традиція»,

Ігор Скочилиас, який теоретично обґрунтував його. В інтерпретації професора «київське християнство» є регіональною субкультурною моделлю з сімома маркерами «окремності»: літургія, слов'яно-візантійський обряд, спільна територія (Київська митрополія – первісна Руська Церква княжого періоду, а пізніше – українсько-білоруська Київська митрополія в межах Польсько-Литовської держави), «спільна пам'ять», церковнослов'янська мова як код культури, оригінальна богословська думка та духовність. «Кодифіковані взірці цього руського варіанта християнства централізовано утверджувалися з Києва – духовного й політичного центру Східної Слов'янщини – в усіх епархіях/землях навіть після того, як держава Рюриковичів припинила своє існування, а колись єдина митрополія Русі стала радше еклезиальним символом, аніж життєвою реальністю»¹.

По-перше, як можна бачити з назви «києвохристиянська традиція», ідейним та інституційним центром такої традиції є Київ –

човим словом у цьому концепті виступає «традиція», а не «культура» чи «цивілізація». Хоча два останні нерідко є категоріями для окреслення певних християнських явищ або феноменів. По-третє, в історіографії до «києвохристиянської традиції» відносять східнохристиянські церковні спільноти – православні та унійні, практично не згадуючи про латинські (римокатолицькі), оскільки остання – це інший тип духовності й загалом традиція. Постає питання: чи тільки православні та унійні монастирі можна віднести до традиції «київського християнства», чи й римокатолицькі?

Також варто наголосити на ще одній особливості «київського християнства». «Київська традиція», яка впродовж багатьох століть існувала на межі між Сходом і Заходом, творчо засвоювала «чуже», що зумовлювало «пристосування без асиміляції». Іншими словами, одна з її властивостей – адаптувати «чуже» і перетворювати на «своє» або ж те, що італійська дослідниця Джованні Броджі-Беркофф назвала «поліморфізмом» української домодерної культури². Чи, зі слів Наталі Яковенко, «Захід» був припасований до «Сходу», що означало, серед іншого, що православні й унійні освітні заклади припасовували свою віросповідну «грецькість» до «латинських» навчальних програм і кола навчальної літератури³.

100 томів

У 2012 році професор Ігор Скочилиас на Міжнародній науковій конференції «Історія релігій в Україні» публічно виголосив основні завдання та цілі проекту «Київське християнство»⁴. І хоча в опублікованій версії доповіді цього не вказано, мрією професора було видати 100 томів беззаперечних доказів і фактів про Київську Церкву, київську традицію чи київське християнство. 100 томів, які дозволили б беззаперечно показати тяглість української християнської культури та сприяти, серед іншого, декон-

«київське християнство» та «Київська Церква». Найменш дискусійним виявився останній. Два перші були означені учасниками як концептуальні інструменти.

Одним із основних дослідників та конструкторів концепту був

місто, з якого почалося поширення й утвердження християнства на землях Київської Русі, місто, яке було і залишається символічним центром християнської культури для сьогоденних українських Церков і не тільки. По-друге, клю-

Така мрія не просто надихає, але й варта того, щоб її реалізувати!

струкції ідеології «руського міра» тощо. Станом на початок 2021 року за науковою редакцією професора вдалося видати 21 том. Крім того, ще п'ять книг вийшли за підтримки програми, але не у видавничій серії. Понад те, якщо врахувати, що 19 із них появились у 2017 – 2020 роках, то темпи справді вражають, враховуючи обмежені як людські, так і матеріальні ресурси.

Своєрідним «науковим заповітом» професора Скочилися став власноруч написаний ним вже у лікарні список із понад 20 книг, які він планував видати як науковий редактор у видавничій серії «Київське християнство». Однак професору, на жаль, втілити цей задум – 100 томів – не вдалося...

Важко не погодитися, що ця більш ніж амбіційна мета декому видавалася і видається утопічною.

Видання великих академічних монографій, часозатратне опрацювання великих джерельних публікацій – праця не завжди цікава і малозрозуміла ширшій аудиторії, проте вкрай необхідна, що добре усвідомлював Ігор Скочилися. Така «домашня робота», як любив казати професор, закладає цеглини міцного фундаменту, на якому можна будувати інтерпретації, пояснення для публічних виступів і національного дискурсу тощо. Ці 100 томів мали б стати фундаментом, на якому виросте будівля, що її важко не помітити і неможливо зруйнувати.

- ¹ Скочилися І. Особливості історіописання київського християнства. Радянські реалії, діаспорна інтеграція та українська реабілітація // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2017, вип. 29, с. 25.
- ² Bercoff Brogi Giovanna. Plurilinguism and Identity: Rethinking Ukrainian Literature of the Seventeenth Century // Ukraine and Europe. Cultural Encounters and Negotiations / Ed. by Giovanna Brogi Bercoff, Marko Pavlyshyn, and Serhii Plokhly. Toronto; Buffalo; London: University of Toronto Press 2017, p. 45 – 71.
- ³ Яковенко Н. Українська культура XVII ст. як пошук «третього шляху» // Шлях у чотири століття. Матеріали Міжнародної наукової конференції «Ad fontes – До джерел» до 400-ї річниці заснування Києво-Могилянської академії (12 – 14 жовтня 2015 року). Київ, 2016, с. 12.
- ⁴ Скочилися І. Київське християнство та унійна традиція: десятилітня програма церковно-історичних студій (2012 – 2021 роки) // Історія релігій в Україні: Наук. щорічник, Львів: Логос 2012, кн. 1, с. 804 – 813.